

MARSILIO FICINO

Három könyv az életről

Harmadik könyv

Miként nyerhetünk életet az égtől? (részlet)

BEVEZETÉS

A firenzei Marsilio Ficino üdvözlétét küldi a felséges Mátyásnak, Magyarország örökké legyőzhetetlen királyának.¹

Ó, király, minden királyok legszerencsésebbike, a régi filozófusok, akik elmélyülten tanulmányozták az égiek erejét és a földi dolgok természetét, úgy ítélték, hogy fölöslegesen szerzi meg a tudást az, aki nem tudja kamatoztatni. Úgy tűnik tehát, hogy minden kutatásukat méltán irányították arra, hogy égi életet szerezzenek maguknak, úgy hiszem, azt gondolván, hogy fölöslegesen ismerték volna meg az elemeket és a belőlük összetett dolgokat, és ok nélkül vizsgálták volna az égitestek mozgását és azok hatásait, ha mindezen ismeretek összegzése nem segíthette volna valamiképpen életüket és a boldogság elérését. Úgy tűnik pedig, ez az elmélkedés elsősorban a jelen életük számára használt. Hiszen Püthagorasz, Démokritosz és Tüanai Apollóniosz s mindazok, akik ezt behatóan kutatták, ismereteik alkalmazásával jó egészségre és hosszú életre tettek szert.² S eljövendő életükre nézve is hasznosnak bizonyult e szemlélődés: dicsőséget szerzett nekik mind a későbbi nemzedékek körében, mind Isten előtt örökkévalóan. Ugyanis az egész világegyetem csodálatos rendjén keresztül végül megismerhették annak irányítóját, s miután megismerték, mindennél inkább szerették.

Neked az idők végezetéig tartó dicsőséget ígérnek lelked nagysága, nagy-szerűséged és folytonos győzelmeid. Az isteni kegyelem jeles jámborságod és igazságosságod számára örök, boldog életet is ígér Istennél. Végül a kedvező állású csillagok sikeres és eléggé hosszú életet mutatnak neked a halandók között,

¹ Ficino nemcsak ezt a munkáját ajánlotta Mátyás királynak (1443–1490), hanem levelei harmadik és negyedik könyvét is. Lásd Rees 2014. 165; a kódexet leírta Zsupán 2014.

² Diogenész Laërtiosz *Vitae philosophorum* című művében beszél arról, hogy Püthagorasz (VIII. 44) és Démokritosz (IX. 39) hosszú életet éltek; Tüanai Apollónioszról vö. Philostrati *Apollonii vita*.

amennyire a jelekből következtetni tudtam.³ S hogy ezek tökéletes hűséggel megtartsák azt, amit ígérnek, s hogy még meg is toldják valamennyivel, azt a te szorgalmad és orvosaid meg asztrológusaid gondoskodása kétségtől elvárható.⁴ S hogy a tudomány és a körültekintés révén mindez lehetséges, azt valamennyi tudós asztrológus és orvos vallja. Tehát midőn Plótinosz-kommentárjaim között, melyeket a nagy Lorenzo de' Medicinek ajánlok, nemrég ahhoz az értekezéséhez is írtam egyet, amely az égtől nyerhető támogatást taglalja,⁵ Lorenzo jóváhagyásával úgy döntöttem, hogy ezt inkább kiveszem a kommentárok közül, és fenségednek ajánlom. Azt remélem ugyanis, hogy midőn a te életedről és jólétedről gondoskodom, egyúttal századunk és az egész emberi nem életéről és fényéről is gondoskodhatom. S hogy művünk minél erőteljesebb hatást tudjon gyakorolni királyi fenséged egészségére és jólétére, úgy véltem, hogy Valori barátommal kell azt hozzád elküldenem.⁶ Fogadd hát őt kebledre, ó kegyelmes királyom! Hisz oly nagy a te tehetséged, erőd és tekintélyed, hogy nélküled Valori sem érhet semmit.

Firenze, 1489. július 10.

Marsilio Ficino a következő könyv olvasójához

Üdvözöllek, tehetséggel megáldott vendégem! Légy még egyszer üdvözölve, bárki légy, aki az egészségre vágyva közeledsz küszöbömhöz. Sóvárgó vendégem, kérlek, nézd először is azt, milyen szívélyesen várlak! Hisz úgy illik, hogy a vendég köszönjön elsőként, én azonban megelőztelek, s amint meglátalak, jó

³ Ficino itt Mátyás horoszkópjára utal, aki viszont nem sokkal később halt meg. Lásd Kristeller 1973. 1. XXII.

⁴ Mátyás udvari asztrológusa Regiomontanus (Johannes Müller von Königsberg, 1436–1476) volt, aki saját kidolgozású házrendszerével tette magát híressé *Tabulae directionum projectionumque in nativitatibus multum utiles* (*Az irányok és eredetek táblái, melyek a születéseknél nagyon hasznosak*) című művében (1469, Esztergom). E munkáját Mátyásnak ajánlotta. Ptolemaiosz *Almagest*-ének fordítója, római útját követően, ahová Bésszarión meghívására utazott mesterével, Peuerbachhal együtt, 1467-ben Pozsonyba kapott meghívást Mátyástól, ahol matematikát és csillagászatot tanított. Később Esztergomban Vitéz János érseki palotájában egyedülálló csillagvizsgálót rendezett be, dolgozószobája mennyezetén a konstellációkkal (éggép-horoszkóp). Ezekből csak az állatöv (Zodiákus) csillagképei maradtak fenn, amelyek az Esztergomban végzett ásatások alkalmával kerültek napvilágra. Kopernikuszt megelőzve tanította a Föld mozgását, több munkáját és Ptolemaiosz-fordítását Kopernikusz és Galilei tankönyvként használták.

⁵ A kutatók többféle hipotézist is felállítottak arra vonatkozóan, hogy mely plótinoszi értekezést kommentálja a *De vita* III. könyve. Kristeller 1. LXXXIV szerint Ficino az *Enneaszok* IV. 3. 11-ben foglaltakat fejti ki (*A lélekkel kapcsolatos kérdésekről* I.), ezzel Garin 1969 is egyetért. Walker 1958. 3, j. 2. és 41. felveti még az *Enneaszok* IV. 4 (*A lélekkel kapcsolatos kérdésekről* II.) 30–42-ben foglaltakat mint lehetséges forrást. E véleményt osztja Klibansky–Panofsky–Saxl 1964. 248.

⁶ *Atque ut valetudini prosperitatieque regiae validius haec nostra prodessent, per Valorem ipsum mittenda putavi.* Filippó Valori nevével játszik itt Ficino.

egészséget kívántam neked. Ilyen szívesen vártam jöttödet, pedig nem is ismerlek. S ha itt maradsz nálam, ígérem, Isten segítségével megadom számodra az ígért egészséget. Tehát baráti fogadtatásban részesültél, mint mindenki, és most szeretetemet is elnyerted. Ha van benned valami, ami a szeretettel ellentétes, ha gyűlöletet hordozol magadban, kérlek, szabadulj meg tőle, mielőtt az élet e gyógyírjához közelednél. Az élet ugyanis szüleid szerelme és vágya által adatott meg számodra, a gyűlölet és a fájdalom viszont elveszi az életet. Abban tehát, akit a gyűlölet gyötrelmei kínoznak, nem marad semmi hely az élet gyógymódja számára. Ezért mostantól fogva nem pusztán mint vendégemhez, hanem mint barátomhoz fogok hozzád szólani. Marsiliód műhelye valamivel tágasabb, mint ez a kis terület, amit itt látsz körülkerítve. Ugyanis nemcsak a következő könyvből áll, hanem a megelőző kettő is a részét képezi. Röviden összefoglalva az egész egy olyan gyógymód, mely erői szerint segít az életerőnek, hogy életed egészséges legyen és hosszú. S erre az orvosok segítségével és az ég támogatását keresve törekszik mindenütt. Műhelyünk valójában a különböző emberi típusok és természetek szerint különféle ellenszereket, gyógyszereket, pakolásokat, kenőcsöket és gyógymódokat ismertet. Ha valamelyik kevésbé tetszik neked, tedd félre, de a többit azért ne utasítsd el. Végül, ha nem fogadod el az asztrológiai jegyeket, amelyeket egyébként éppen az ember egészségének védelmére találtak fel, s amelyeket én sem annyira igaznak tartok, mint inkább csak leírom őket, akkor engedélyemmel vagy – ha úgy tetszik – a tanácsomra ne foglalkozz velük. Ne hanyagold el viszont az égi segítséggel megtámogatott gyógymódokat, különben az életet hanyagolnád el. Én ugyanis immár számos és folyamatosan szerzett tapasztalatomnak köszönhetően úgy vélem, hogy olyan nagy a különbség az efféle gyógymódok és azok között, amelyeket az asztrológia figyelembevétele nélkül alkalmaznak, mint a bor és a víz között; úgyhogy egy nyolc hónapra született gyermeket, aki Firenzében, március hónapban éjjel jött a világra, és az aszcendensén retrográd Szaturnusz állt,⁷ s már alig élt, az efféle gyógymódokkal szinte újjáélesztettük inkább, mint megmentettük, nem is annyira mi, hanem Isten; s most már majdnem betöltötte a harmadik évét is egészségesen. Valójában, ha ezenkívül el fogok még mesélni ehhez hasonló eseteket, akkor csak az igazat mondom, és nem azért hozom fel, hogy dicsekedjek (ami távol áll a filozófustól), hanem hogy bátorítsalak. Azonban eleget szoltam hozzád részint, hogy jóindulatodat elnyerjem, részint hogy lelkesítselek. Innentől fogva Plótinossal együtt fogok beszélni, hogy végül így még gondosabb tanácsot tudjunk adni.

⁷ A korabeli asztrológiai felfogás szerint a Szaturnusz kedvezőtlen bolygónak számított, és retrográd, vagyis (látszólag) visszafelé haladó pályán ez a kedvezőtlen hatás csak fokozódott. A retrográd mozgásról lásd Dubravszky–Eörssy 1992. 52.

Mindabban, amit akár itt, akár más műveimben tárgyalok, csak annak az igazságát állítom, amit az Egyház jóváhagy.

A firenzei Marsilio Ficino könyve: Miként nyerhetünk életet az égtől, melyet Plótinosz-kommentárjai között írt

I. Miben áll Plótinosz szerint az az erő, amely kedvező hatásban részesülhet az égtől? Abban, hogy a világlélek, a csillagok és daimónok lelkei könnyen odavonzhatóak a megfelelően előkészített testi formák segítségével.

Ha a világon csak ez a két dolog létezne: egyik részről az értelem, másik részről a test, s nem lenne lélek,⁸ akkor sem az értelem nem vonzódna a test felé (az értelem ugyanis mozdulatlan, és teljesen híjával van az érzelemnek, amely a mozgás eredete, mivel nagyon messze is esik a testtől), s a test sem vonzódna az értelem felé, mint ami a mozgásra önmagában képtelen és alkalmatlan, s nagyon távol eső az értelemtől. Ha viszont közénk ékeljük a lelket, mely mindkettő számára elérhető, akkor könnyen végbemehet mindkét irányban a vonzódás. Először is azért lehet a legkönnyebben a lelket vezetni, mert ez az első mozgó, mely maga által és magától mozog. Másodsorban, mivel (mint mondtam) köztes helyzetben van, a maga módján mindent magában foglal,⁹ s mindkét valósághoz közel van.¹⁰ Ezért összhangban van mindennel különbség nélkül, azokkal is, amik egymástól távol esnek, mivel tőle nem esnek távol. Ugyanis azon túl, hogy egyrészt az isteni dolgokhoz, másrészt a mulandóakhoz hasonló, s szeretetével mindkét irányba fordul, mindeközben egyszerre egész mindenhol. Hozzájön még ehhez, hogy a világlélek a dolgoknak ugyanannyi csíraszerű okát hordozza istentől eredően, ahány idea van az isteni értelemben, mely okokból ő ugyanannyi fajt hoz

⁸ A lélekről mint harmadik létezőről (*tertia essentia*) vö. Ficini *Theologia Platonica*, III. 2; a világlélekről, a szférák lelkeiről, az Állatöv jegyeiről, a drágakövek erejéről vö. uo. IV. 1–2. A létezők láncolatáról (*rerum series*) uo. X. 2 és 5.

⁹ Ez a tézis erősen hasonlít Arisztotelészére, *De anima* III. 8: ἡ ψυχή τὰ ὄντα πῶς ἔστι πάντα.

¹⁰ Ficino itt röviden kifejti saját lélekelméletét: a lélek központi helyet foglal el a létezők hierarchiájában, mely öt szintből áll – Isten, angyal, lélek, minőség, test – az egységtől, a mozdulatlanságtól (változatlanságtól) és aktivitástól a sokszerűség, a mozgás (változás) és passzivitás felé való átmenetekben. Ficino léthierarchiája több ponton is eltér Plótinosztól, akinél két külön létszintet foglal el az egyetemes lélek és a világlélek, nála az utóbbiból születik az emberi lélek is. P. O. Kristeller is felhívja a figyelmet az eltérésekre, de ő nem a kétféle lélekkel kapcsolatban, hanem a lélek központi helyzetét emeli ki Ficinónál, ami Plótinoszra valóban nem jellemző. Az a léthierarchia viszont, amit Kristeller Plótinoszhoz tulajdonít, nem igazán helytálló: az egy, az értelem, a lélek, az érzékelés, a természet és a test (Kristeller 1953. 101–105). A lélek központi helyzetéről Ficino a *Theologia platonica* III. könyvében beszél részletesebben.

létre az anyagban.¹¹ Ennélfogva minden faj a saját csíraszerű oka révén megfelel a saját ideájának, s ezen idea révén gyakorta könnyen befogadhat valamit onnan, lévén, hogy a csíraszerű okon át az ideából fakad az eredete. Ezért ha valamikor elkezd eltérni a saját formájától, akkor ennek a hozzá közelebbi közvetítőnek a segítségével visszanyerheti eredeti formáját, s általa az ideából könnyen újjáalakulhat. S ez biztosan bekövetkezik, ha a dolgok valamely fajához vagy e faj egy egyedéhez a megfelelő módon sok más dolgot hozzáadsz, amik szét vannak szórva ugyan, de ahhoz a bizonyos ideához hasonlóak. Majd ehhez a megfelelően előkészített anyaghoz az idea sajátlagos adományát vonzod, méghozzá a lélek csíraszerű okán keresztül. Ugyanis nem magát az értelmet, hanem a lelket vonzzuk oda. Ezért senki ne gondolja, hogy a földi világ bizonyos anyagainak segítségével bizonyos isteni erőket vonzhat oda, hisz ezek az anyagtól teljességgel el vannak választva, hanem inkább, hogy a daimónokat és a lélekkel rendelkező világot és az élő csillagok erőit.¹² Másfelől senki ne csodálkozzon, hogy a lelket anyagi formák révén mintegy oda lehet csalogatni. Hiszen ő maga hozta létre ezeket a csalétket, melyek vele összhangban vannak, hogy azokkal oda lehessen csalogatni, és mindig szívesen tartózkodik bennük. S az egész élővilágban nem létezik olyan formátlan dolog, amelyben ne lenne lélek, s amelyben ne lenne benne a lélek adománya. A formáknak a világlélek okaival való ezen megfelelését tehát Zóroasztér¹³ isteni vonzásoknak nevezte, s Szüenesiosz is kijelentette, hogy ezek mágikus csalétkek.¹⁴ Végül senki ne gondolja, hogy tetszőleges időpontban teljességgel kimerítheti a lélekből származó összes adományt egy adott anyag sajátosságának javára, hanem alkalmas időben csak azon csíra adományait, melyből az a faj létrejött, és a hasonló csírákét. Ezért az ember, miután csak emberi tulajdonságokat kapott, nem kívánhat magának a halakra vagy a madarakra jellemző képességeket (adományokat) a világlélektől, hanem csak az emberre jellemzőeket és az ahhoz hasonlóakat. Ha pedig olyan dolgokat használtok fel, melyek az ilyen bolygóhoz¹⁵ és ilyen daimónhoz tartoznak, akkor az illető bolygó és daimón hatása alá kerül [az ember], miként a kénnel kezelt fa a bárhol jelenlévő szikrától lánggra lobban. S ezt a hatást nem csupán a csillagnak és daimónnak a sugaraival veszi fel, hanem a mindenütt jelenlévő világlélek

¹¹ A csíraszerű okok sztoikus tanítását (Aëtius: *Placita*, I. 7. 33) Plótinosz (*Enneaszok* II. 3. 16) és Szent Ágoston (*De diversis quaestionibus* 83, q. 46, PL 40:29-31) is átvette, így hát a keresztény gondolkodás is elfogadta.

¹² Ebben a megállapításban Ficino nem közvetlenül Plótinoszra hivatkozik, hanem a tanítását továbbvivő Jamblikhoszra, Szüenesioszra és Prokloszra.

¹³ A Zóroasztérnak tulajdonított szövegeket, melyeket Ficino a *Theologia Platonica*-ban is gyakran idéz, itt olvashatjuk: [*Oracles chaldaïques*] 1971. 86. és 120.

¹⁴ Vö. Psellosz: *Expositio in oracula chaldaïca*, PG 122:1123–1150; Szüenesiosz: *De insomniis*, II, 132C 3–4, PG 66:1285a. Ficino fordításában az *illebrae* itt található: *Opera*, II, 1969 p.

¹⁵ A *stella* Ficino szóhasználatában néha inkább bolygónak fordítható, mint csillagnak. Kopernikusznál a *stella* („égitest”) szintén általános terminus, amely jelenthet állócsillagot (*stellae fixae*) és bolygót is (*stellae errantes*).

közvetítésével is, melyben minden egyes csillagnak és daimónnak az oka teljes erővel jelen van, részint csíraszerűen a létrejövést segítve, részint mintaszerűen a megismerést lehetővé téve. Ugyanis a régi platonisták szerint a világlélek ezen okokkal vagy csírákkal építette fel a bolygókön túl az égbolton a csillagjegyeket¹⁶ és e jegyek részeit úgy, hogy azok maguk is bizonyos alakzatok legyenek, és mindegyikbe beléoltotta tulajdonságaikat. A bolygóknak pedig és a csillagjegyekben, azok részeiben, tulajdonságaiban benne van a lenti dolgok minden fajtája és azok sajátosságai. Az egyetemes jegyekből negyvennyolcat helyezett el, ebből tizenkettőt az Állatövben, azon kívül még harminchatot,¹⁷ az Állatövben úgyszintén harminchatot a dekánek¹⁸ számának megfelelően, s ugyanott háromszázhatvanat a fokok száma szerint. Ugyanis minden fokon több csillag található, melyek csillagképekké állnak össze. Az Állatövön kívüli csillagképeket hasonlóképpen osztotta fel sokféle alakra az ottani dekánek és a hozzájuk tartozó fokok száma szerint.¹⁹ Végül ezekből az egyetemes csillagképekből létrehozta az egyetemes csillagképeknek megfelelő viselkedésmódokat és összefüggéseket, amelyek ott maguk is képekké (szimbólumokká) válnak. Minden ilyen alaknak megvan a maga folytonossága csillagainak egymásba menő sugarai révén, melyek kölcsönösen össze vannak kapcsolva egy bizonyos egyedi tulajdonság által. S ezektől a tökéletesen rendezett formáktól függenek a lenti formák, amelyek emiatt rendezettek. Azonban azok az égi formák is, melyek úgyszólván függetlenek egymástól, a lélek kölcsönösen összefüggő okaiból erednek, s jóllehet a változatlan okokból jönnek létre, valamiképpen változékonyak.²⁰ Ám miután e formák nem értik meg önmagukat, ezért a lélek értelmében vagy egy magasabb értelemben levő formákra mennek vissza, melyek megértik magukat. Ezek sokfélék lévén, a legeslegegyszerűbb egyre és jóra vezethetők vissza, miként az égi alakok a pólusra.

Azonban térjünk vissza a lélekhez. Amikor tehát a lélek megszüli a lenti dolgok sajátos formáit és képességeit, mindegyiket a hozzá tartozó ok révén hozza létre a csillagok és az égi formák segítségével. Az egyedek saját adottságait, melyek egyesekben gyakran olyan csodálatosan megvannak, ahogyan a fajokban szoktak lenni, hasonlóképpen a csíraszerű okok révén adja át, nem annyira az égi alakzatok, azaz a csillagképek, mint inkább a bolygók helyzete, a mozgások jelle-

¹⁶ Vö. Plótinosz: *Enneaszok*, IV. 3. 10.

¹⁷ Arról a 48 konstellációról van szó, amelyekről Ptolemaiosz beszél a *Syntaxis mathematica*-ban, amely inkább az arab fordításból származó *Almagest* címen ismeretes, in *Opera*, I. k. 2. rész (Lipscse, J. L. Heiberg. 1898–1903. 7–8).

¹⁸ A körben egy dekán 10 fok, latinul *facies*, egy jegyben tehát három dekán található, a 360 fokos körben pedig 36 dekán.

¹⁹ Az Állatövön kívüli csillagképek neve görögül: *paranatellonta*. Ezek az ekliptika bizonyos részeivel vagy fokaival együtt kelnek fel és nyugszanak le, tőle északra vagy délre, tehát a görög elnevezés szerint „elkísérik” ezeket.

²⁰ Itt a precessió jelenségére és a vele kapcsolatos változásokra gondol.

ge és a bolygók aspektusai²¹ segítségével, akár az egymás közötti aspektusokról legyen szó, akár azokról, amelyeket a bolygóknál magasabban levő csillagokkal alkotnak. A mi lelkünk pedig, a szerveinkre és testrészeinkre jellemző egyedi képességeken túl, az élet közös képességét adja egész testünkben, a leginkább a szívén keresztül, mely a lélekhez legközelebbi tűz forrása. Hasonlóképpen a világlélek, mely mindenütt jelen van és él, a leginkább a Napon keresztül bontja ki mindenben az élet mindenre vonatkozó közös képességét. Ezért némelyek leginkább mégis a szívbe és a Napba helyezik a lelket mind bennünk, mind a világban, bár az minden részében egész.

Soha ne feledjük azonban, hogy amint lelkünk életereje a szellemen keresztül jut el a szervekhez és a végtagokhoz, úgy a világlélek az ötödik elem²² révén, mely mindenütt jelen van és él; mint a világ testében lévő szellem terjed ki a világlélek alatt mindenre, de leginkább azokat a dolgokat tölti el ez az erő, amelyek ezt a fajta szellemet a legnagyobb mértékben befogadták. Ezt a kvinteszenciát pedig egyre jobban fel tudjuk venni, ha megtanuljuk elválasztani a többi elemtől, melyekhez hozzá van keverve, vagy legalább gyakorta élni tudunk azokkal a dolgokkal, amelyekben ez bőségesen és tisztábban jelen van. Ilyen a jó bor, a cukor, a balsam és az arany, a drágakövek és a mirabolán fajtái, a kellemes illatú és fénylő dolgok, a leginkább pedig azok, amelyek valamely finom anyagban meleg, nedves és ragyogó minőséggel bírnak, amilyen a boron kívül a hófehér cukor, főként, ha aranyat adsz hozzá, s fahéjjal és rózsaoalajjal illatosítod. Továbbá miként a megfelelően megemésztett táplálék, mely önmagában nem élő, szellemünkön keresztül életünk formájává válik, úgy a világ testéhez és szelleméhez megfelelőképpen – tudniillik a világ dolgaival és szellemünkkel – alakított testünk is a lehető legtöbbet fogja felvenni a világ életéből.

Ha azt akarod, hogy a táplálék elsősorban az agy vagy a máj vagy a gyomor formáját öltse, akkor amennyire lehetséges, hozzá hasonló táplálékot végy magadhoz, vagyis az emberi természettől nem távoli állatok agyát, máját és gyomrát. Ha azt kívánod, hogy tested és szellemed a világ egy bizonyos részéből merítsen erőt, mint például a Napból, keresd a szoláris jellegű dolgokat a fémek és a kövek között, még inkább a növények, még annál is inkább az állatok között, a leginkább pedig az emberek között. Ugyanis kétségkívül hozzásegítenek téged a magukhoz hasonló minőségekhez. Ezeket mind külsőleg alkalmaznunk kell, mind belsőleg magunkhoz venni lehetőség szerint, főként a Nap napján és órá-

²¹ Aspektus (sugárzás) vagy fényszög: asztrológiai terminus, két bolygónak a Földre (mint középpontra) vonatkozólag egymás által bezárt szöge, viszonyuk az adott fényszög szerint minősíthető. Léteznek kemény és lágy fényszögek, az előbbiek feszültségeket, konfliktusokat, az utóbbiak harmóniát, egymást segítő hozzáállást jeleznek. A legkeményebb a kvadrát: 90 fok, a leglágyabb a trigon: 120 fok és a sextil: 60 fok. Lásd Dubravszky–Eörrsy 1992. 62.

²² *Per quintam essentiam* – a kvinteszencia révén.

jában, és amikor a Nap uralkodó pozícióban van az Állatövben.²³ Szoláris minden olyan kő és virág, amelyet napraforgónak neveznek, mivel a Nap felé fordulnak. Hasonlóképpen az arany, az aranyfesték, az aranyozott színek, a krizolit, a karbunkulus,²⁴ a mirrha, a tömjén, a pézsmá, a borostyánkő, a balzsam, az aransárga méz, az orvosi kálmos, a sáfrány, a szagos levendula, a fahéj, az aloé fája és más illatos növények. A kos, az ölyv, a kakas, a hattyú, az oroszlán, a kőrishogár, a krokodil. A szóke, hullámos hajú, gyakran a kopasz, nagylelkű emberek.

A fentieket részben élelmiszer, részben kenőcs és füstölő gyanánt lehet használni, vagy csak kedvünket lelhetjük bennük. Gyakran kell éreznünk ezeket, gyakran kell gondolnunk rájuk, és elsősorban ezeket kell kedvelnünk. Továbbá a lehető legnagyobb mértékben a fényre kell törekednünk. S ha felmerül, hogy a gyomrod esetleg nem kap elég tápláló hőt májadtól, segítsd hozzá a máj erejét – masszírozással, vagy olyan táplálékokkal, amelyek a májnak nagyon jót tesznek: cikóriával, endíviával, fémhamuval, bojtortjános párlóval, kökörcsinnel és különböző májakkal.

Hasonlóképpen, hogy tested ne nélkülözze a Jupitert, végezz testgyakorlatokat Jupiter napján és órájában, és az uralma alatt,²⁵ élj a Jupiterhez tartozó (joviális) dolgokkal: ezüsttel, ametisztel, topázzal, korallal, hegyikristállyal, berillel, fémsalakkal, zafírral, zöldes és légies színekkel, borral, fehér cukorral, mézzel, joviális, vagyis állhatatos, igazságos, jámbor és a törvénnel összhangban levő gondolatokkal és érzésekkel. Továbbá szép, szangvinikus és tiszteletre méltó emberek között forgolódj. Ne feledd a fenti hideg dolgokhoz aranyat, bort, mentát, sáfrányt és fahéjat keverni. Az állatok közül joviális a bárány, a páva, a sas és a fiatal bika.

Azt, hogy miként vonzhatjuk magunkhoz a Vénusz erejét a gerlékkel, galambokkal, barázdabillegetőikkel és hasonlókkal, a szemérem nem engedi elmagyaráznom.

II. A világ összhangja. Az emberek természete a csillagok (bolygók) szerint. Miként jöjjön létre a vonzás az egyes csillagoktól (bolygóktól).

Senki nem kételkedhet abban, hogy akár a magunk, akár a körülöttünk levő dolgok számára égi adományokat nyerhetünk bizonyos előkészületek segítségével. Ugyanis ezek (a lenti történések) az ég által és az ég folyamatos irányításával mennek végbe, és elsősorban az ég készíti elő őket az égi hatások befogadására.

²³ Azaz vasárnap, délben, és amikor a Nap tüzes jegyekben jár: az Oroszlánban, a Nyilasban és a Kosban.

²⁴ Vörös színű drágakő, a szó az „izzó parázsdarab” jelentésből származik, feltehetően rubin vagy gránát.

²⁵ Vagyis csütörtökön, délután, és a Jupiter által uralt jegyekben: a Nyilasban és a Halakban.

S ami a legfontosabb, a világ lelkes lény, s nagyobb egység van benne, mint bármely más lelkes lényben, ha igaz, hogy a legtökéletesebb lelkes lény. Tehát ahogyan testünk bármely részének (főként, ha egy fontosabb szervről van szó) változása és minősége hatással van a többi szerve is, úgy a világ teste fontosabb részeinek aktivitása is kihat mindenre, és a lenti részek könnyen befogadják azt a fentiekől, amelyeknek olyan a természete, hogy maguktól adnak. Ugyanis minél erőteljesebb az ok, annál inkább kész a cselekvésre, tehát annál inkább hajlamos adni. Ezért csekély előkészület elegendő ezen felül bennünk, hogy befogadjuk az égiek adományait, csak éppen mindenki arra készítse fel magát elsősorban, amilyen hatásnak a leginkább alá van vetve.

Mielőtt azonban ki-ki egyéni tulajdonságait kezdenénk vizsgálni, az egész emberi nem jellemzőjét kell szemügyre vennünk. Az arab asztrológusok²⁶ egyet-értenek abban, hogy ez szoláris tulajdonság. Hogy ez igaz, arra az ember egyenes és szép természetéből következtek, valamint finom testnedveiből, szelleme ragyogásából, képzelőereje világosságából, az igazság és a dicsőség szeretetéből. Hozzáteszek ehhez egy merkuriális jellemzőt is, sokoldalú elméjének fürge járása miatt, s mivel az emberi nem mezítelenül, fegyvertelenül, mindennek híján születve e hiányosságait saját igyekezetével pótolja, ami a Merkúr sajátja. Hozzáteszem ehhez még a joviális tulajdonságot is testének kiegyensúlyozott felépítése és a törvények miatt, és mert a második hónapban kapjuk meg az életet, amelyben a Jupiter uralkodik, és a kilencedikben születünk meg, amelyben ismét az övé az uralom. Így tehát az emberi nem legfőképpen e háromtól várhat adományokat magának még ezeken felül is, hogyha napról napra és egyre inkább alkalmazkodik hozzájuk a szoláris, merkuriális és joviális dolgokon keresztül.

Mit mondjak a többi bolygóról? A Szaturnusz nem könnyen jelez az emberi nemre közösen jellemző minőséget és sorsot, hanem az embert a többiektől elválasztottnak, isteninek vagy állatinak, boldognak vagy a legnagyobb nyomorban tengődőnek mutatja. A Mars, a Hold és a Vénusz az embernek azokat a vonzalmait és tevékenységeit jelzi, amelyek a többi lélekkel rendelkező lényel közösek.

Térjünk vissza tehát a Napra, a Jupiterre és a Merkúrra. Említettünk néhány szoláris és joviális természetű dolgot, de a merkuriálisakat valahogy kifelejtettük. Ilyenek tehát az ón, az ezüst és főként az élő ezüst,²⁷ az ezüstös markazit, az achátkő, a porfirüveg, azok a dolgok, amelyeken a sáfránysárga az élénkzölddel keveredik, a smaragd és a sellak. A kifinomult érzékekkel rendelkező, okos és

²⁶ Az arab asztrológusok munkái kézíratos gyűjteményekben terjedtek Ficino idejében, amiről a 15–16. századi ősnymtatványok is tanúskodnak. Ezek általában Ptolemaiosz *Tetrabiblosz*ához vagy Firmicus Maternus *Astronomicáj*ához kapcsolódtak.

²⁷ Az „élő ezüst” a higany alkímiai megnevezése.

fürge állatok, a majom és a kutya. Emberek közül az ékesszólóak, éles elméjűek, sokoldalúak, hosszúkás arcúak, s akiknek nem kövér a kézfeje.

Azokat a dolgokat kell keresni és használni, amelyek egy adott bolygóhoz tartoznak, tudniillik akkor, amikor ez uralkodó helyzetben van (mint említettem), annak napján és órájában, amennyire lehetséges, és akkor, amikor domiciliumban vagy exaltációban van,²⁸ vagy legalább a saját háromságában,²⁹ az ég határán és sarkában,³⁰ elégetésen kívül,³¹ gyakrabban kelet felé irányulva, ha a Nap magasabban áll; úgyszintén pirkadatkor, ha a Hold néz rá (fényszöveget zár be vele). Ha pedig valaki a Holdtól és a Vénusztól remél segítséget, hasonló időpontokat kell követnie. A Vénuszt a fent említett állatai révén kérheti, valamint a karneol, a zafír, a lapis lazuli, a sárga és a vörös réz, a korall, valamennyi szép és tarka vagy épp zöld szín és virág, a zene, kellemes ízek és illatok révén. A Holdtól a fehér, nedves és zöld dolgok révén, az ezüst, a kristály, a nagyméretű igazgyöngyök és az ezüstös markazit révén. És mivel a Szaturnusz az állandóság és a kitartás ura, Mars pedig a mozgás hatékonyságáé, ezek miatt néha rákényszerülünk, hogy az ő pártfogásukhoz folyamodjunk, tudniillik hasonlóképpen figyelembe véve az időpontokat. A Szaturnuszhoz a földszerű, sötétebb és ólmos anyagok révén fordulhatunk, a sötétbarna jáspis, a mágnes, a *camoinum* és a kalcedon, s részben az arany, valamint az aranyszínű markazit révén. Marstól a tüzes és vörös színű anyagok révén kérhetünk segítséget, mint a vörösréz, minden kénes dolog, a vas és a vérkő révén. S ne kételkedj abban, hogy a Szaturnusznak van köze az aranyhoz; úgy vélik, hogy a súlya miatt. Sőt, az arany a Naphoz hasonló abban, hogy minden fémbe benne van, miként a Nap is minden csillagban és bolygóban. Ha pedig valaki arról győzne meg, hogy a Szaturnusz és a Mars ártalmas

²⁸ Domiciliumban: a saját otthonában; minden bolygó az egyik jegy uralkodójának tekinthető, ebben van úgymond otthon. Exaltációban: kiemelten kedvező helyen, mely természetével harmóniában áll. Vagyis mindkét esetben kedvező számára a jegy, amelyben áll, s az általa jelölt hajlamok, tehetségek megfelelően ki tudnak bontakozni. Lásd Dubravszky–Eörssy 1992. 38–40. Vö. itt, III. k. 9. fej.

²⁹ Olyan jegyekben, amelyek elemi minőségének megfelelőek, pl. a Nap a tüzes (Kos, Oroszlán, Nyilas), a Hold a vizes (Rák, Skorpió, Halak) jegyekben stb. Lásd Dubravszky–Eörssy 1992. 38.

³⁰ Az ég négy „sarkán”, tehát: a horizont ún. felkelő pontján, vagyis az Ekliptika és a keleti láthatár metszéspontján (*ascendens*) vagy lenyugvó pontján, azaz az Ekliptika és a nyugati láthatár metszéspontján (*descendens*), az ég közepén, azaz az Ekliptika legmagasabb pontján, azaz az Ekliptika és az adott földrajzi hely délkörének látóhatár feletti metszéspontján (*medium coeli*, MC) vagy az ég alján, tehát az Ekliptika legmélyebb pontján, azaz az Ekliptika és az adott földrajzi hely délkörének látóhatár alatti metszéspontján (*imum coeli*, IC). Lásd Dubravszky–Eörssy 1992. 81–82.

³¹ *Extra combustionem*. A Nappal való 1 fokon belüli együttállást nevezik *combustiónak*, azaz elégetésnek, amikor az illető bolygó elveszíti hatóerejét a Nap túlságos közelsége miatt. Másrészt a bolygók „elégnek” az ún. *Via Combustán* – a „felperzselt úton”: ez a Mérleg 19°-tól a Skorpió 3°-ig tart, mivel a Nap exaltációja, azaz legkedvezőbb helyzete a Kos 19°-án, a Holdé pedig a Bika 3°-án van, így az ezekkel ellentétes pozíciókat a legkedvezőtlenebbeknek tekintik.

természetűek (amit én soha nem hinnék), ennek ellenére is hozzájuk kell folyamodnunk, ahogyan az orvosok is néha mérgeket használnak fel, amit Ptolemaiosz is ajánl a *Centiloquium*ban.³² Tehát a javunkra válik, ha olykor a Szaturnusz erejét használjuk fel, amennyiben ezt kellő óvatossággal tesszük, miként az orvosok, amikor összehúzó és vizelet-, illetve széklettartó szereket alkalmaznak, sőt, olyan kábítószereket, mint az ópium és a mandragóra. A Marshoz is tartozik ilyen növény: mint például az *euphorbium* és a hunyor. Úgy tűnik, e tekintetben igen óvatosak voltak a mágusok, a bráhmanok és a püthagóreusok, akik mivel a filozófia állhatatos tanulmányozása miatt a Szaturnusz zsarnokságától tartottak, fehér ruhát viseltek, azontúl joviális vagy phoebusi zenéket és dalokat zengtek, és többnyire a szabad ég alatt időztek.

Ám sose feledd, hogy a lélek hajlamai és törekvései miatt, valamint a szellem minőségéből adódóan nagyon könnyen és váratlanul ama bolygók hatása alá kerülhetünk, amelyek ugyanezt a hajlamot és törekvést és minőséget mutatják. Tehát az emberi dolgoktól való eltávolodást, a nyugalmat, magányt, állhatatosságot illetően a teológia, a titkosabb filozófia, a babona, mágia, mezőgazdaság és a búskomorság révén a Szaturnusz uralma alá esünk. A közügyek és nagyravágyó foglalatosságaink tekintetében, a természet- és a közönséges filozófiát illetően, a vallást és a törvényeket illetően pedig a Jupiter uralma alá, a Mars alá a harag és küzdelmek terén, a Nap és a Merkúr alá az ékesszólásra, az éneklésre, az igazságra, a dicsőségre és a leleményességre való hajlamban és törekvésben, a Vénusz alá a vidámságban, zenében és mulatságban, a Hold alá a növényekéhez hasonló életmódban. Ám védj eszedbe a következő különbségeket közöttük: az észbeli képességek közhasznú és nagyobb ívű kamatoztatása a Nap alá tartozik, a magánjellegű és valamely mesterség számára adott gyakorlása pedig inkább a Merkúr alá. Aztán a komolyabb zene a Jupiteré és a Napé, a könnyedebb a Vénuszé, a közepes viszont a Merkúr. Hasonlóképpen van ez az állócsillagokkal is. Ez az egész emberi nemre érvényes szabályosság.

Egyénileg pedig kinek-kinek az lesz a feladata, hogy derítse ki, melyik bolygótól kapott valamely jótékony adottságot születésekor, és inkább annál keresen segítséget, mint más bolygóktól. S egy bolygótól ne akármilyen adományt várjon, vagy ne olyat, ami más bolygók sajátja, hanem olyat, ami hozzá tartozik – hacsak nem egyrészt a Naptól származó sok közös adományról beszélünk, hisz az az égiek közös vezére, vagy hasonlóképpen a Jupitertől, másrészt pedig ugyanígy minden világi adományról a világlélektől és a világ szellemétől. S hogy a világ lelkes lény, és sokkal intenzívebben átjárja a lélek, mint bármely lelkes lényt, azt nemcsak a platonisták érvelései, hanem az arab asztrológusok tanú-

³² Pszeudo-Ptolemaiosz: *Centiloquium*, 10. aforizma: *sicut periti medici utuntur venenosis secundum competentem quantitatem*. Claudii Ptolemaci, *Opera quae exstant omnia*, III. 2. Szerk. A. Boer, Teubner, Lipcse. 1898.

ságai is bizonyítják. S e műveikben azt is megmutatják, hogy az ég adományai szellemünknek a világszellemhez való igazítása révén kerülhetnek át testünkbe és lelkünkbe, amit a természettudomány és a szeretet segítségével érhetünk el. Ezt egyrésztől a mi szellemünk segíti elő, mely számunkra közvetítő elem, s amelyet ekkor a világszellem erősít meg, másrésztől pedig a bolygók sugarai révén, melyek kedvezően hatnak szellemünkre, mely a sugarakhoz hasonló természetű, és képes önmagát az égiekhez igazítani.

III. A világlélek és a világ teste között nyilvánvalóan jelen van a világszellem, melynek (ható)erejében négy elem található. Mi ebből a saját szellemünk révén meríthetünk.

A világ teste, amennyire mozgásából és a (benne megfigyelhető) keletkezésből kitűnik, minden részében élő, amit az indiai filozófusok³³ azzal bizonyítanak, hogy mindenütt élőlényeket hoz létre önmagából. Következésképpen egy lélek révén él, mely mindenütt jelen van benne, és tökéletesen illik hozzá. Ezért a világ kézzelfogható és részben mulandó teste, valamint a lelke között, melynek természete túlságosan távol áll ettől a testtől, mindenütt egyfajta szellem van, miként a mi testünk és lelkünk között, ha igaz, hogy az életet a lélek mindig mindenhol biztosítja a sűrűbb test számára. Feltétlenül szükséges ugyanis egy ilyen szellem mint közvetítő, melynek révén egyrészt az isteni lélek jelen van a sűrűbb testben, másrészt az életet adja neki. Minden test (mely mintegy érzékeinkhez igazítva könnyen érzékelhető) sűrűbb, s az isteni lélektől messze elfajzott. Tehát szükség van egy kiválóbb test segítségére, mely szinte nem is testi. Tudjuk, hogy ezért minden élőlény, úgy a növények, mint az állatok egy efféle szellem révén élnek és nemzenek életet. S az elemek között, amelyek a leginkább szellemi, az a leggyorsabban ad életet, és folyton mozog, mintha élne. De talán azt a közbevetést teszed, hogy ha az elemek és az élőlények valami magukhoz hasonlót hoznak létre a saját szellemük révén, akkor a kövek és a fémek, melyek az elemek és a lelkes lények között vannak, miért nem teremnek? Nyilvánvalóan azért, mert bennük a szellemet egy sűrűbb anyag fogja vissza. Ha viszont a szellemet leválasztanánk róla, és így leválasztva megőriznénk, akkor mint valamely csíraszerű erő képes lehet valami magához hasonlót létrehozni, csak épp egy ugyanolyan nemű anyagnál használjuk fel. Ezt a szellemet választják le az alkímisták is tűzzel való lepárlás útján kitartó munkával az aranyról, és ezt bármely fémhez hozzáadva aranyat állítanak elő.³⁴ Az aranyból vagy más

³³ Vö. Philostrati *Apollonii vita*, in *Opera*, VIII. 7. szerk. C. L. Kayser. Lipsiae, Teubner. 1870. 311.

³⁴ Ficino nem volt alkímista, e téren forrásai másodlagosak, így nem tudhatta, hogy a fémek az alkímiában elsősorban szimbólumok: a lélek tulajdonságait, ill. képességeit jelölik. Vö. Burckhardt 2000. 22.

egyébből megfelelő módon kivont ilyesféle szellemet az arab asztrológusok elixírnek nevezik.³⁵

Ám térjünk vissza a világ szelleméhez, melynek révén a világ mindent létrehoz (mivelhogy minden a saját szelleme révén teremt), melyet mind égne, mind ötödik eszenciának (kvinteszenciának) nevezhetünk. Ez nagyjából olyan a világ testében, mint amilyen a miénk a mi testünkben, mindenekelőtt azzal a különbséggel, hogy a világlélek nem a négy elemből állítja ezt elő, mintegy a saját „testnedveiből”, mint ahogy mi a mi testnedveinkből, hanem közvetlenül a saját teremtőerejéből, mintegy túlcserélve (hogy platonista avagy plótinuszi módra mondjam), s ezzel együtt teremti meg a csillagokat, s rögtön ezután, ennek révén hozza létre a négy elemet, mintha annak a szellemnek az erejében benne lenne minden. Ez pedig egy nagyon finom test, szinte már nem is test, hanem már-már lélek. Úgyszintén szinte már nem is lélek, hanem már-már test. Erejében a legkevesebb van a földi természetből, több a vizesből, még több a levegősből, a legtöbb a tüzesből és a csillagokéból. Ezen fokozatok mértékének meghatározásában a csillagok és az elemek mennyisége játszott közre. Ez a szellem mindenütt jelen van, és minden keletkezésben annak közvetlen szerzőjeként és mozgásként működik, s rá vonatkozik a költőnek ez a sora: „A szellem belülről táplál.”³⁶ Saját természetéből adódóan teljes egészében ragyogó és meleg, nedves és életadó; ezen minőségeit a lélek magasabb rendű minőségeitől nyerte. Hogy e szellemből milyen sokat merített a Tüaniai Apollóniosz, arról az indiai Hiarkhasz tanúskodik, így szólván: „Senki ne csodálkozzon, Apollóniosz, hogy elnyerted a jóslás tudományát, hisz lelkedben oly sok étert hordozol.”³⁷

IV. Szellemünk a Nap és a Jupiter sugarai segítségével merít a világszellemből, míg nem maga is szolárissá és jóviálissá nem válik.

Tehát ezt a szellemet igyekszel majd mindenekelőtt befogadni. Közvetítésével ugyanis a természet adományait nyered el mind a világ teste, mind a lelke részéről, mind az égitestek és daimónok részéről. Merthogy ez a világ sűrű teste és lelke között áll, és benne s általa léteznek az égitestek és a daimónok. Hisz akár úgy áll a dolog, hogy a világ teste és a világ alkotóelemei a világlélektől származnak (ahogy Plótinosz és Porphüriosz gondolják), akár úgy, hogy a világ teste és lelke Istentől származnak közvetlenül, ahogy a mieink vélik és talán a püthagó-

³⁵ Az „elixír” kifejezés arab közvetítéssel (*al-iksír*) a görög ξηρόν szóból származik (szó szerint: szárazföld, por). Ez a *lapis philosophorum*, azaz a bölcsek kövének megjelölése. Vö. Arnaldo di Villanova: *Opera esoterica in Opera omnia*. Basileae, 1585. Korábbi kiadása: ed. G. Huyon, Lugduni, 1520. Ficino 1489-ben olvasta Arnaldo *De conservanda iuventute et retardanda senectute* című művét, a bázeli kiadásban: 813–838.

³⁶ Vergilius: *Aeneis*, VI. 726.

³⁷ Philostrati *Apollonii Vita*, I, 8, i. m. 7 (τὸν ἐν τῇ ψυχῇ αἰθέρων).

reus Timaiosz is,³⁸ az biztos, hogy a világ él és lélegzik, s megvan a lehetőségünk, hogy befogadjuk ezt a lehetétét vagy szellemét. Az ember pedig a saját lélegzete és szelleme révén fogadhatja be megfelelőképpen, mely saját természetétől fogva megegyezik amazzal, főként ha bizonyos módszerekkel még hasonlóbba, azaz a lehető legnagyobb mértékben égivé tesszük. Égivé pedig akkor válik, ha megtisztítjuk a szennytól, és mindattól, ami rátapadt és távol áll az égtől. Ha ez a szenny nemcsak a belső szerveinkben lehet, hanem a lelkünkben, bőrünkben, ruhánkban, lakásunkban és a levegőben is – akkor gyakran megfertőzheti szellemünket.

Végül égivé válhat, ha a lélek és a test körmozgásának mintájára maga is köröket ír le; ha a fény gyakoribb szemlélése és a felette való elmélkedés révén maga is ragyogóvá válik; ha az éghez hasonló dolgokat alkalmazunk rajta, azaz a mindennapos törődéssel, amellyel Avicenna a szellemet a *De viribus cordis* (*A szív erői*) című könyvében gondolja,³⁹ s mi is *A tudósok egészségének védelme* című írásunkban gondolni szándékoztunk. Ezért először is válasszuk le róla az őt elhomályosító párákat, olyan gyógyszerekkel, amelyek meg tudják ilyen módon tisztítani. Másodszor fényteli dolgokkal tegyük ragyogóvá. Harmadszor úgy tápláljuk, hogy finomabbá és tartósabbá is váljon egyidejűleg. Végül a jelen eszmefuttatás által megkövetelt legnagyobb mértékben égivé válhat, ha a lehető leginkább alkalmazzuk rajta az égiek között uralkodó Nap sugarát és befolyását. És így ebből a szellemből, amely bennünk mintegy középpüzt áll, az égi adományok, melyek elsősorban benne kapnak helyet, szétterjedhetnek úgy testünkben, mint lelkünkben. Az összes adomány ugyanis a Napban mindegyik benne foglaltatik. A Nap pedig akkor teszi a szellemet szolárisá a leginkább, amikor a Kosban vagy az Oroszlánban jár, s amikor a Holddal aspektust alkot, de főként az Oroszlánban, amikor is szellemünket annyira megerősíti, hogy még a járványszerű fertőzésekkel szemben is felvértezi, ami jól megfigyelhető Babilóniában és Egyiptomban, és az Oroszlán felé néző vidékeken, ahol a Nap, amikor az Oroszlánba belép, véget vet a járványnak, pusztán abból az okból, amit említettünk.

Tehát te is ebben az időszakban keresd mindenütt a szoláris dolgokat, és rakd össze őket. Azután kezd el a szoláris dolgokat használni, de figyelj oda, hogy a hőségben kerülj gondosan a kiszáradást. Hiszen a szellem nem képes könnyen szolárisá válni, ha nem a lehető legnagyobb mennyiségben van jelen – ugyanis a Naphoz hozzátartozik hatalmas kiterjedése. Ahhoz, hogy a szív a lehető legtöbb

³⁸ Arról, hogy a világ teste (azaz a világ) közvetlenül Isten által vagy a világlélek közvetítésével jön létre, lásd Ficino levelét Giovanni Cavalcantihoz: *Epistolarum liber I* in Ficino 1575, 1:629. A kérdés felmerül Ficino *Lakoma*-kommentárjának első könyvében: Ficino 2001. 9; és *Timaiosz*-kommentárjában is: Ficino 1575. 2. 1438.

³⁹ *Liber canonis* primus quem princeps Aboali Abinsceni *De medicina* edidit; translatus a magistro Gerardo Cremonensi in Toletio [...] *Libellus* Avicennae *De viribus cordis* translatus ab Arnaldo de Villanova, Barchinonae [...] Venetiis, 1490.

szellemet állítsa elő, egyrészt odafigyelés szükségeltetik, hogy a szívet kívül-belül neki való dolgokkal segítsük, másrészt könnyen emészthető és egészséges ételekből származó táplálék. Fontos még a könnyű és rendszeres testmozgás, az elegendő és megfelelő időben történő pihenés, s hogy sokat időzzünk a friss levegőn napsütésben, de nem a hőségben és a fagyban; a legfontosabb azonban a jó közérzet. S a szellem csak akkor lehet szoláris, ha meleg, könnyű és ragyogó lesz. Akkor tudod könnyűvé és ragyogóvá tenni, ha kerülöd a szomorú, sűrű és sötét dolgokat. Kívül-belül fényes és vidám dolgokat alkalmaz. Igyekezz befogadni éjjel-nappal minél több fényt. Számúzd magadtól a koszt, a tétlenséget és a kábaságot. De mindenekelőtt kerüld a sötétséget.

Frazer-Imregh Monika fordítása